

FORMALITĂȚILE OPȚIUNII SUCCESORALE

Dorina POTÎNGA

*Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Geodezie și Cadastru,
Departamentul Drept imobiliar și cadastral, Master, anul I, gr. DIC-1905
or. Chișinău, Republica Moldova*

Rezumat. *Moștenirea este practica legală și socială de transmitere a proprietăților, titlurilor, datoriilor, drepturilor și obligațiilor unei persoane defuncte către moștenitorii săi legali sau testamentari. Această instituție a jucat mult timp un rol important în societățile umane și la ora actuală încă are un rol important. Cu toate acestea, normele legale cu privire la transmiterea moștenirii diferă între societăți și au fost schimbate de-a lungul timpului.*

Cuvinte cheie: *capacitate juridică, acceptare, renunțare, condiții de vlabilitate, moștenitor.*

Introducere

În corespundere cu aceasta, în dreptul succesoral, moștenitorii au libertatea de a consimți sau nu acceptarea sau renunțarea la moștenire, și nu doar, astfel consider subiectul abordat unul de o importanță majoră ținând cont de modificările operate la Codul civil [2].

Cu toate că transmiterea patrimoniului succesoral se produce de drept din momentul deschiderii moștenirii, ea nu are caracter definitiv și obligatoriu. Codul civil al RM în titlul V consacră Statutul juridic al moștenitorului", cap.I „Acceptarea moștenirii și renunțarea la moștenire, în cuprinsul art.2389-2410 reglementează principiul libertății acceptării moștenirii, care, în opinia mea, ar suna în felul următor: nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine. Prin urmare, succesorul are dreptul de a alege - numit drept de opțiune succesorală – între primirea spre confirmare a titlului de moștenitor prin acceptarea moștenirii sau desființarea acestui titlu prin renunțarea la moștenire [1].

Titularii dreptului de moștenire

Potrivit alin. (1) art. 2389 CC RM, moștenirea trece la moștenitorul îndreptățit sub rezerva dreptului său de a renunța la moștenire (devoluțiunea moștenirii). Deci, la nivel de principiu, dreptul de opțiune succesorală este recunoscut, moștenitorului îndreptățit". În doctrină se menționează că dreptul de opțiune succesorală aparține tuturor celor chemați la moștenire de lege sau prin testament. Pentru o mai detaliată analiză a titularilor dreptului de opțiune succesorală, considerăm că este oportun a enumera persoanele cărora le este recunoscut dreptul de opțiune succesorală [6]:

- *moștenitorii legali.* În calitate de moștenitori legali au drept de opțiune succesorală descendenții, soțul supraviețuitor, ascendenții privilegiați și cei ordinari, colateralii și statul. Însă, este important de precizat că dreptul de opțiune succesorală nu le este recunoscut concomitent tuturor, ci doar acelor „îndreptățiți” [4, p. 231]. Determinarea moștenitorilor îndreptățiți se face de însuși legiuitor prin reglementarea claselor succesorale și a drepturilor succesorale ale soțului supraviețuitor. Astfel, potrivit art. 2184 CC RM, clasele de moștenitori sunt chemate să culeagă moștenirea numai câte una, în ordinea stabilită de prezentul cod, începând cu clasa întâi, dacă nu sunt moștenitori din această clasă va trece dreptul de succesiune la clasa a doua, și respectiv la clasa a treia, clasa a patra și clasa a cincea. De aceea, dreptul de opțiune succesorală îl au doar acei moștenitori legali care sunt chemați la moștenire, iar cei excluși din cauza existenței altor moștenitori de rang mai înalt pot dobândi dreptul de opțiune succesorală doar în cazul în care primii renunță sau decad din dreptul la moștenire [3, p. 345];

- *moștenitorii testamentari.* În calitate de moștenitori testamentari pot fi chemați la moștenire atât rudele, soțul supraviețuitor, cât și terții. În acest sens, libertatea de a testa este garantată. De aceea, moștenitorii testamentari, din momentul deschiderii moștenirii, vor fi titulari ai dreptului de opțiune succesorală în condiții similare cu moștenitorii legali. Nu are importanță dacă moștenitorul

testamentară are vocație universală sau cu titlu universal. În cazul moștenirii testamentare este posibilă coexistența mai multor drepturi de opțiune succesorală în persoana aceluiași moștenitor testamentar. În acest sens, alin. (3) art. 2398 CC RM dispune că dacă testatorul a testat moștenitorului câteva cote succesoriale, el poate să-l autorizeze prin dispoziție testamentară să accepte o cotă succesorală și să renunțe la alta. De asemenea, alin. (1) art. 2355 CC RM dispune că persoana care are dreptul de a moșteni în temeiul dispoziției testamentare, în cazul în care, în absența dispoziției testamentare, ea ar avea dreptul de a moșteni în calitate de moștenitor legal, poate să renunțe la moștenire în calitate de moștenitor desemnat prin testament și să accepte moștenirea în calitate de moștenitor legal. În calitate de titular al dreptului de opțiune succesorală este și moștenitorul subsecvent. Astfel, potrivit alin. (2) art. 2289 CC RM, termenul de renunțare la moștenire a moștenitorului subsecvent începe să curgă de la data când el a cunoscut sau trebuia să cunoască despre existența dreptului său de a moșteni subsecvent. Aceeași abordare o avem și în cazul substituției (art. 2249 CC RM). În acest caz, substituiantul dreptului de opțiune succesorală din moment ce a aflat sau trebuia să afle despre înlăturarea de la moștenire a succesorului inițial;

- *moștenitorii succesibilului*. Noile reglementări succesoriale modifică radical instituția opțiunii succesoriale. Potrivit art. 2389 CC RM, moștenirea trece la moștenitorul îndreptățit sub rezerva dreptului de a renunța la moștenire. Se poate întâmpla ca cel chemat la moștenire să decedeze înainte de a fi reușit să accepte irevocabil moștenirea, astfel încât dreptul său de opțiune succesorală să nu fie stins. Pentru a nu permite interpretări și dificultăți de aplicare, legiuitorul a reglementat expres situația, astfel, potrivit alin. (1) art. 2399 CC RM, dreptul de moștenire și dreptul de a renunța la moștenire se transmite moștenitorilor celui decedat (transmisie succesorală) [1];
- *creditorii personali ai succesibilului*. Posibilitatea creditorilor personali ai succesibilului de a exercita dreptul de opțiune succesorală pe calea acțiunii subrogatorii (oblice) în numele debitorului lor depinde de calificarea pe care o oferim dreptului subiectiv de opțiune succesorală. Dacă acest drept ar fi strict personal, atunci este evident faptul că creditorii personali ai acestuia nu îl vor putea exercita prin subrogarea în drepturile debitorului [7]. Totuși în opinia mai multor autori, s-a considerat că dreptul de opțiune succesorală poate fi exercitat și de către creditorii personali ai succesibilului, apreciindu-se că acestuia îi aparține de drept această calitate de succesor, iar acceptarea nu are alt efect decât să confirme respectiva calitate și acceptarea.
- *statul*. În cazul în care nu există moștenitori legali și nici testamentari, la succesiune va fi chemat statul în calitate de moștenitor legal, având statut special. Luând în considerare faptul că statul este cel din urmă moștenitor, iar răspunderea acestuia pentru obligațiile masei succesoriale este limitată la activul succesoral, acesta nu va putea renunța la moștenire. În acest sens, alin. (2) art. 2389 CC RM dispune că statul nu poate renunța la moștenirea legală care i se cuvine, adică statului, dreptul la opțiunea succesorală a acestuia este limitat, la această etapă punându-se punct lanțului de moșteniri al defunctului [1, 2].

Natura juridică a opțiunii succesoriale

Persoanele cu vocație succesorală își pot exercita dreptul de opțiune succesorală prin una din modalitățile permise de lege și într-un anumit timp. Astfel, dreptul de opțiune succesorală este un drept subiectiv care ia naștere în persoana moștenitorilor cu vocație succesorală de la deschiderea moștenirii [4, p. 189]. Actul de opțiune succesorală, după natura juridică, este un act juridic:

- *unilateral*, deoarece exprimă manifestarea de voință a unei singure persoane, cea a moștenitorului. În consecință, dacă există mai mulți succesori, ei nu pot exercita dreptul de opțiune în mod colectiv, fiecare în parte urmează să se pronunțe individual, iar soarta juridică a opțiunii exprimată de unul dintre ei nu afectează opțiunea exprimată de ceilalți. La fel, nu se acceptă manifestarea voinței pentru un alt moștenitor îndreptățit, se urmărește și respectarea principiului personal [5, p. 156].

- *voluntar*, deoarece nimeni nu este obligat să accepte moștenirea ce i se cuvine. Principiul *nemo invitus heres* (nimeni nu poate fi moștenitor, fără voia lui, sau (Cel ce nu vorbește, cu sila moștenitor nu se face)), domină materia dreptului de opțiune succesorală. Succesorul are un drept absolut de a alege între posibilitățile acordate de dreptul de opțiune;

- *irevocabil*, dacă se referă la acceptarea succesiunii prin depunerea declarației de acceptare a moștenirii la notar și, dimpotrivă, revocabil în cazul acceptării moștenirii prin intrarea în posesiune. Este irevocabilă și declarația de renunțare la succesiune. Moștenitorul care a renunțat la succesiune poate reveni la renunțare doar prin înaintarea unei acțiuni în judecată de anulare a actului de renunțare, fiind aplicabile temeiurile generale de declarare a nulității actului juridic, inclusiv viciile de consimțământ [3, p.122];

- *declarativ* de drepturi, deoarece efectele sale se produc retroactiv de la data deschiderii moștenirii, deși acceptarea s-a făcut mai târziu, dar în termen, iar în caz de renunțare, se consideră că moștenitorul nu a fost niciodată moștenitor;

- *cu titlu gratuit*, dat fiind faptul că moștenirea se transmite moștenitorilor cu titlu gratuit;

- *indivizibil*, deoarece exercitând dreptul de opțiune, succesorul (fiecare în parte) trebuie să se pronunțe unitar cu privire la dreptul său succesoral, nefiind posibilă acceptarea în parte a moștenirii (a unor bunuri din moștenire) și renunțarea la restul (*nemo pro parte heres*) [5]. Într-o formulare sintetică, „totul sau nimic”;

- *nesusceptibil demodalități*, deoarece opțiunea succesorală nu poate fi afectată de termen sau condiție, deci trebuie să fie un act juridic neafectat de modalități. Soarta juridică a moștenirii nu poate să depindă de un eveniment viitor și incert sau de un termen, fie și cert. Dacă opțiunea ar fi afectată de o modalitate, ea nu va putea produce niciun efect, fiind deci nulă absolut. Acest caracter juridic este expres reglementat la art. 2394 CC RM, text care dispune că acceptarea moștenirii sau renunțarea la moștenire nu se poate face sub condiție sau cu stabilirea unui termen [2].

Ca și celelalte acte juridice, actul juridic prin care se exprimă opțiunea succesorală trebuie să întrunească condițiile de validitate, stabilite de lege. Și aici fac referire la capacitatea de exercițiu a persoanei, consimțământul manifestat cu intenția de a produce efecte juridice, obiectul și respectiv forma autentică sau scrisă a actului juridic [3, p. 211].

Succesibilul trebuie să aibă capacitate de exercițiu deplină. Persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau care au capacitate de exercițiu restrânsă pot să opteze prin ocrotitorul legal sau cu încuviințarea acestuia, în ambele cazuri fiind necesară autorizarea autorității tutelare. În cazul minorilor, moștenirea va fi acceptată numai sub beneficiu de inventar;

Pe lângă capacitatea de exercițiu deplină, succesorul trebuie să aibă și capacitatea de moștenire, adică să se afle în clasele de moștenitori instituite de lege (în cazul moștenirii legale) și să nu fie nedemn (condiție negativă);

În continuare, pentru a fi valabil exprimată opțiunea succesorală, consimțământul succesorului trebuie să îndeplinească anumite cerințe legale, cumulativ: *să provină de la o persoană cu discernământ* – ceea ce înseamnă că succesorul îndreptățit trebuie să aibă puterea de a aprecia efectele juridice care se produc în baza manifestării sale de voință. Să conștientizeze care sunt urmările atunci când își exprimă acceptarea sau renunțarea la masa succesorală a defunctului.

- *să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice* - nu se acceptă manifestarea de voință făcută în glumă (*jocandi causa*), din prietenie, din curtoazie sau pură complezență, sau manifestarea de voință exprimată prea vagă – adică prin acțiuni sau vorbe care pot fi interpretative și nu oferă o soluție concretă. Opțiunea succesorală trebuie manifestată în sensul în care terții ar înțelege voința reală al moștenitorului. În același sens, este necesar ca consimțământul să nu fie viciat prin dol, eroare sau violență, în caz contrar actul juridic prin care ultimul și-a manifestat voința poate fi declarat nul.

Unor astfel de filtre de validitate este supus și obiectul actului care se încheie, adică masa succesorală care îi revine succesorului îndreptățit, deci acesta trebuie să fie licit, adică să nu contravină legii, ordinii publice și bunelor moravuri, să se afle în circuit civil, să fie determinat sau determinabil cel puțin în specia sa. Or titularul dreptului de a moșteni, poate să-și manifeste interesul doar față de bunurile care sunt recunoscute prin lege, masă succesorală care există, și concret cunoaște la ce renunță, sau ce acceptă, pentru că la încheierea unui astfel de act nu putem vorbi despre niște lucruri abstracte [7].

În esență acestea sunt dispoziții comune pentru actul juridic civil, dar cu desăvârșire aplicabile și în cazul opțiunii succesorale asupra patrimoniului defunctului, acceptarea sau

renunțarea la moștenire trebuie să se facă din dorința de a produce efecte juridice, nu pur formal, iar subiectului dreptului de a moșteni trebuie să conștientizeze care sunt urmările [6].

Cu referire la autenticitatea actului juridic (forma), inclusiv a declarației de acceptare sau renunțare la moștenire, este una din condițiile inevitabile ale actelor juridice translativ de proprietate, inclusiv și transmisiunea patrimoniului succesoral.

Nerespectarea condițiilor de valabilitate ale actului juridic de opțiune succesoral este sancționată cu nulitate. Regimul nulității este determinat de legiuitor. Astfel, în cazul viciilor de consimțământ, sancțiunea este nulitatea relativă. În acest sens, alin.(1) art. 2402 CC RM, dispune ca în cazul în care acceptarea sau renunțarea este anulabilă pe motiv de eroare, dol sau violență, acțiunea în anulare se prescrie în termen de 3 luni [1].

Concluzie

Dreptul de opțiune succesorală se naște pentru succesibili la data morții lui de cujus, indiferent dacă temeiul chemării lor la succesiune îl constituie testamentul, legea sau contractul și indiferent dacă această chemare este universală, cu titlu universal sau particular. Astfel că din momentul ce intervine opțiunea succesorală este necesar a fi respectate și cunoscute condițiile de formă a actului prin care titularul dreptului își exprimă voința sau opțiunea succesorală. Probabil mulți se întreabă, de ce se pune atât de insistent accent pe condițiile de formă a unui act juridic, oricare, și răspunsul este mereu același, deoarece acestea sunt condițiile de valabilitate, iar scopul legiuitorului este de a proteja interesele titularului și a terților în momentul unei astfel de tranzacții. Cu siguranță respectarea acestor prevederi legale ar spori încrederea dintre oameni, și ar evita litigiile neplăcute, lungi și anevoioase.

Bibliografie

1. Cod Nr. 1107 Din 06-06-2002 Codul Civil Al Republicii Moldova, Publicat : 22-06-2002 în Monitorul Oficial Nr. 82-86 art. 661*Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019.
2. CHIBAC Gheorghe, BRUMĂ Sorin, CHIBAC Natalia, ROBU Oxana, *Drept civil contracte și succesiuni*, Ediția a IV, Chișinău 2019.
3. CHIRICĂ D.. *Drept civil. Succesiuni și testamente.*– București: Rosetti, 2017, p.108
4. PĂTRAȘCU B., *Continuitate și discontinuitate în reglementarea opțiunii succesorală, în Noul Cod civil.Comentarii*, ediția a III-a, Ed. Universul Juridic,București 2016(coordonaator M. Uliescu);
5. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/sucesiuni/> (văzut la 26.02.2020)
6. https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-fr-ro.do (văzut la 27.02.2020)
7. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-civil-introducere/conditiile-de-validitate-ale-actului-juridic-civil/>.